

Міністерство освіти і науки України
Відокремлений структурний підрозділ Національного
авіаційного університету «Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету»

**Матеріали
IV Міжнародної
науково-практичної
конференції**

*«Управління високошвидкісними рухомими об'єктами
та професійна підготовка операторів
складних систем»*

Кіровоград, 2015

Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Управління високошвидкісними рухомими об'єктами та професійна підготовка операторів складних систем» 26-27 листопада 2015 року, Кіровоград. – Вид-во КЛА НАУ, 2015, – 396 с.

Організаційний комітет:

Голова:

Неділько С.М. – начальник Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету, д.т.н., професор.

Заступники голови:

Обідін Д.М. – заступник начальника Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету з навчальної та наукової роботи, д.т.н., професор;

Неділько В.М. – директор Науково-виробничого інституту аеронавігації Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету, к.т.н., доцент;

Сидоров М.В. – доцент кафедри інформаційних технологій Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету, к.пед.н., с.н.с.

Відповідальний секретар:

Козловська О.А. – ст. лаборант кафедри авіаційної метеорології Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету.

Члени оргкомітету:

Баранов Г.Л. – професор кафедри інформаційних систем і технологій Національного транспортного університету, д.т.н., професор;

Дем'янчук В.С. – начальник науково-дослідного центру НСЦ Украерорух;

Залевський А.В. – декан факультету менеджменту Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету, к.т.н., доцент;

Калкаманов С.А. – професор кафедри електричного транспорту Харківського національного університету міського господарства ім. О.М. Бекетова, д.т.н., професор;

Кіліан М. – завідувач кафедри розвитку та будівництва Університету прикладних наук Вайєнштефан-Трієздорф (Німеччина), доктор інженерних наук, професор;

Кушнір О.О. – помічник начальника академії з громадських зв'язків, к.пед.н., доцент;

Невиніцин А.М. – декан факультету обслуговування повітряного руху Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету, к.т.н., доцент;

Нестеренко К.С. – зав.кафедри авіаційної техніки, д.т.н., с.н.с.;

Сіроштан С.М. – начальник редакційно-видавничого відділу;

Українцева Т.П. – в.о. директора науково-технічної бібліотеки;

Українець Є.О. – професор кафедри конструкції та міцності ЛА та двигунів Харківського університету повітряних сил ім. І.Кожедуба, д.т.н., с.н.с.;

Шульгін В.А. – декан факультету льотної експлуатації, к.т.н., доцент.

<i>В.В. Фоменко</i>	
Професійно-значущі питання в курсі загальної фізики для авіаційних спеціальностей.....	239
<i>І.Л. Якуніна</i>	
Апостеріорний аналіз діяльності операторів аеронавігаційної системи в особливих випадках польоту за допомогою GERT мереж.....	242
<i>І. Аksenova</i>	
Philosophic knowledge and young airspecialists today	245
<i>В.І. Аксьонова</i>	
Управління комунікативними процесами в аспекті підготовки операторів складних систем.....	247
<i>І.І. Романько</i>	
Використання краєзнавчих матеріалів у процесі викладання історії України в КІА НАУ.....	248
<i>І.І. Романько</i>	
Громадянське виховання майбутніх операторів складних систем як умова підготовки фахівців для цивільної авіації України	251
<i>І.І. Романько</i>	
Формування соціальної компетентності операторів складних систем через дієве партнерство викладача та курсантів.....	255
<i>І.З. Скловський, О.В. Сідорук</i>	
Метафізика історії – феномен сучасного аналізу гуманітарного становлення операторів складних систем управління	259
<i>І.З. Скловський</i>	
Метафізика національної ідеї в Україні – поступ і гальма	261
<i>Е.И. Скловская</i>	
Культура мышления пилота – одна из главных составляющих общей культуры человека...	263
<i>Е.И. Скловская</i>	
Логические правила ведения дискуссии на круглых столах, диспутах, научных конференциях.....	266
<i>Е.И. Скловская</i>	
Общие принципы правильного мышления операторов сложных систем	269
<i>О.В. Урсол</i>	
Інформаційні технології та їхній вплив на формування громадської думки в Україні (операторів складних систем)	270
<i>О.В. Урсол</i>	
Політичні стереотипи та стереотипізація мислення: роль та значення у системі іміджевих комунікацій	272
<i>О.В. Урсол</i>	
Роль громадянського суспільства в процесі демократизації України	274
<i>С.В. Королев, Л.А. Максимова</i>	
Моделирование в системах автоматического управления методом переменной задержки сигнала	276
<i>О.В. Ковтунов</i>	
Проблемні питання у сфері природно-заповідного фонду Кіровоградської області та шляхи їх вирішення.....	278
<i>О.Ф. Гелевера</i>	
Деградація ґрунтів на території Кіровоградської області	281
<i>М.С. Глазкова</i>	
Вирішення екологічних проблем Кіровоградської області за допомогою впровадження альтернативної енергетики	285
<i>О.А. Голодаєва</i>	
Проблеми експлуатації та утилізації полімерних матеріалів	288

Громадянське виховання майбутніх операторів складних систем як умова підготовки фахівців для цивільної авіації України

Проблема формування громадянина завжди була в центрі уваги відомих педагогів та істориків. Такі українські діячі, як В. Антонович, М. Драгоманов, М. Грушевський, С. Русова, І. Огієнко, Г. Ващенко, Б. Грінченко та багато інших звертали увагу у своїх роботах на особливе значення формування громадянської свідомості підростаючої особистості. Визначне місце в історії розвитку теорії та практики громадянського виховання в Україні посідає діяльність Г. Сковороди, О. Духновича, І. Котляревського, І. Франка, В. Стефаніка, Олени Пчілки, Х. Алчевської, Лесі Українки та інших. У період становлення української нації серцевиною педагогічних поглядів є ідея народності. Так, О. Духнович, П. Куліш, М. Драгоманов, Т. Шевченко, К. Ушинський, М. Грушевський підносять концепції народно-демократичної педагогіки на рівень європейського мислення.

У справі патріотичного виховання молоді на початку ХХ ст. важливим був досвід діяльності молодіжних товариств «Січові Стрільці», «Просвіта», «Рідна школа», громадських організацій «Сокіл» та «Пласт», педагогів-теоретиків та практиків періоду УНР І. Огієнка, С. Русової, С. Черкасенка, І. Стешенка, В. Винниченка.

Вищі навчальні заклади України володіють величезним потенціалом у формуванні патріотизму майбутніх фахівців. Патріотизм виявляється насамперед в емоційно піднесеному ставленні до Батьківщини і виступає як найважлива складова духовного багатства суспільства. Істинний патріотизм завжди поєднує духовність, громадянську зрілість і соціальну активність суспільства, є дієвою рушійною силою і реалізується в його діяльності на користь Вітчизни.

Досвід виховання курсантів, який мали навчальні заклади цивільної авіації за радянських часів, у сучасних умовах не є продуктивним унаслідок низки об'єктивних і суб'єктивних причин. Відбулася відмова від його ідейних, теоретичних та методичних основ. Однак серед частини офіцерів виховних структур, науково-педагогічного складу поки що не склалося достатнього чіткого концептуально-методологічного погляду на наукові основи, зміст, організацію та методику роботи з патріотичного виховання курсантів. Тому проблема громадянського виховання майбутніх фахівців цивільної авіації потребує детального аналізу та виявлення оптимальних шляхів щодо виховання авіаційних спеціалістів-патріотів.

З часу, коли Україна стала незалежною державою, патріотизм набуває нового змісту, стає основою виховання.

Слід виокремити поняття «патріотичне виховання майбутніх фахівців цивільної авіації». Це педагогічний процес взаємодії курсантів і командного та науково-педагогічного складу, спрямований на набуття у сприятливих педагогічних умовах особистісних якостей, які характеризують шанобливе ставлення до Батьківщини, її минулого, сьогодення і майбутнього, усвідомлення своєї належності до народу, його духовних надбань, і виявляються у патріотичній діяльності, що відповідає як вимогам суспільства, так і завданням професійної діяльності в авіаційній сфері.

Аналіз наукової літератури, а також власні педагогічні спостереження дають нам можливість стверджувати, що імплементація громадянських цінностей в систему патріотичного виховання курсантів дозволить:

- 1) підвищити захищеність індивідів і груп від державного, бюрократичного свавілля через усвідомлення громадянами своїх прав;
- 2) знизити загальний рівень насильства в суспільстві, забезпечити умови запобігання застосування насильства з боку влади;

3) досягти максимально можливої згоди між державою і суспільством при збалансованому обліку інтересів особи, суспільства і держави на основі рівноправного співробітництва;

4) формувати конструктивно-національну самосвідомість на основі етнокультурного розвитку;

5) знизити загрозу внутрішньодержавних конфліктів на ґрунті національного, релігійного і політичного екстремізму;

б) знайти безконфліктні способи вирішення протиріч центральної влади і регіонів.

В результаті реалізації громадянського виховання в сфері духовних інтересів очікується:

– в соціально-ідеологічному плані – забезпечення духовно-моральної єдності суспільства, відродження істинних духовних цінностей українського народу на основі громадянськості, патріотизму, зміцнення єдності і дружби регіонів України;

– у соціально економічному плані – відновлення цінностей трудової моралі, забезпечення зацікавленості громадян у розвитку національної економіки і на цій основі зниження соціальної напруженості в суспільстві;

– в сфері обороноздатності країни – прагнення громадян до служби в ЗСУ, готовність до захисту країни.

Проблема виховання почуття громадянського обов'язку у курсантів можлива засобами гуманітарних дисциплін, зокрема історії України та історії української культури, та спирається на загальнонаукові підходи, серед яких можна виділити діалектичний, оптимізаційний, системний, комплексний, а також програмно-цільовий. Крім того, виділяються спеціально-наукові підходи, які допомагають вирішити проблему формування громадянського виховання. До них відносяться: особистісно-діяльнісний, технологічний, інтегративно-модульний та інші.

Зміст громадянського виховання курсантів у навчальних закладах цивільної авіації можна розглядати у двох аспектах: у широкому сенсі – це виховання всебічно розвиненої людини, формування і розвиток у неї комплексу якостей, необхідних громадянину України; у вузькому сенсі – виховання авіаційного фахівця, формування та розвиток у нього морально-етичних якостей, які необхідні для виконання службових обов'язків в різних умовах, навіть в екстремальних ситуаціях, забезпечують високий рівень морально-психологічного стану підрозділів цивільної авіації (ЦА).

В умовах становлення і реформування сучасної ЦА основну увагу необхідно приділити духовно-моральній складовій, морально-психологічному стану особового складу навчальних закладів. В даний час визнається особлива роль і наростаюче значення високої морально-психологічної готовності та здатності особового складу до виконання службових обов'язків, захисту національних інтересів і безпеки держави.

Виділяємо у змісті патріотичного виховання майбутніх фахівців ЦА такі основні компоненти: державний; соціальний; професійний; психолого-педагогічний; правовий. Головним об'єктом і, водночас, суб'єктом патріотичного виховання є курсант з власними життєвими та професійними перспективами, ціннісними орієнтаціями, особистісним ставленням до патріотичної діяльності. Суб'єктами патріотичного виховання майбутніх авіаційних спеціалістів є також командний та науково-педагогічний склад; громадськість. У педагогічній системі патріотичного виховання майбутніх операторів складних систем реалізуються виховна (формування позитивних якостей, ціннісних ставлень), розвивальна (розширення можливостей їх реалізації), навчальна (отримання нових професійно збагачених знань) та службова (ціннісно-спрямоване виконання службових обов'язків) функції. До системи методів патріотичного виховання курсантів належать: перша група – методи усвідомлення патріотичних цінностей (розповідь, роз'яснення, бесіда, дискусія, приклад); друга група – методи формування досвіду патріотичної поведінки (тренування, привчання, педагогічна вимога тощо); третя група – методи стимулювання (педагогічна підтримка) патріотичної діяльності та поведінки (заохочення, змагання).

Формами патріотичного виховання курсантів є такі: аудиторні (форми патріотичного виховання в навчальний час), позааудиторні (бесіди, інформації, диспути, вікторини, круглі столи, науково-практичні конференції, тематичні вечори, концерти та конкурси творчої самодіяльності, військово-спортивні свята, змагання, відвідування музеїв, перегляд військово-патріотичних та історичних фільмів; зустрічі з видатними людьми краю, героями-авіаторами, героями АТО; акції; інші масові заходи (форми патріотичного виховання курсантів через зв'язок з громадськістю та сім'єю).

Виходячи з практики організації громадянського виховання в КЛА НАУ, відповідно до основної мети визначені завдання громадянського виховання курсантів:

- формування світогляду курсантів, основу якого складають громадянськість, патріотизм, професіоналізм, моральність і прихильність закону;
- розвиток позитивної мотивації в навчанні, творчого ставлення до виконання службових обов'язків, сумлінності і активності у вирішенні практичних завдань;
- створення умов для цілісного формування особистості громадянина, розвитку громадянської свідомості та самосвідомості;
- залучення авіафахівця до патріотичних, правових, загальнолюдських цінностей, поглядів, переконань; традиційних українських норм моралі і моральності, до культурного та історичного минулого України, традицій в авіаційній галузі;
- формування громадянських якостей особистості на основі загальнолюдських цінностей, соціально орієнтованої мотивації, гармонійності інтелектуальної, емоційної і вольової сфер розвитку особистості;
- створення умов, які забезпечують формування громадянської позиції, відповідно до демократичних цінностей, прав і обов'язків особистості;
- формування громадянських потреб, почуттів, інтересів особистості з урахуванням її можливостей і бажань, а також соціальних вимог;
- підготовка авіаслужбовців до особистісної та соціально ціннісної діяльності, стимулюючої прояв громадянських якостей особистості;
- забезпечення високої культури спілкування та взаємовідносин у колективі, повага до закону, статутних норм життя в підрозділі та згуртування авіаційного колективу.

Крім загальних цілей і завдань, як кінцевого результату громадянського виховання курсантів, і досягненні на цій основі високого рівня сформованості громадянськості курсантів, на кожному етапі професійного становлення курсантів визначені і специфічні завдання.

Етапи формування професійних навичок курсантів в КЛА НАУ:

- перший етап (початковий) – на етапі адаптації до майбутньої професії курсанти отримують знання, уміння і навички, необхідні всім авіафахівцям незалежно від їх майбутньої професійної спеціалізації;
- другий (перехідний) – етап самореалізації особистості в освітньому процесі навчального закладу. На цьому етапі формуються професійно важливі якості, які є складовою частиною продуктивного професійного становлення авіаційного фахівця;
- третій (визначальний) – етап самопроєктування. Формуються професійно значущі якості, продуктивний розвиток яких необхідний для ефективної професіоналізації та саморозвитку в процесі практичної діяльності на авіаційних посадах.

На початковому етапі курсанти остаточно визначають обрану професію. У перші місяці навчання в КЛА НАУ особливе місце займає адаптація до навчання у вищій школі. На даному етапі громадянського розвитку курсантів основна увага зосереджується на збереженні і підтримці наявних громадянських знань і навичок громадянської поведінки, розвитку позитивної мотивації до навчання у ВНЗ та професії, на основі пробудження і підтримки патріотичних, етичних якостей, виховання гордості за причетність до авіації, що має унікальні традиції та історію. Даються уявлення про етичні норми, виховання толерантності, готовності до прояву громадянської відповідальності та розвитку громадянської гідності, формуються первинні навички критичного мислення. У

світоглядному аспекті формується громадянська позиція курсантів на основі гуманістичних цінностей, розумного, виваженого ставлення до питань релігії і віри. У правовому аспекті даються загальні уявлення про громадянські права та обов'язки. Виховуються усвідомлене, шанобливе ставлення до законів, правил внутрішнього розпорядку.

На другому, перехідному етапі основна увага педагогічного колективу зосереджена на продовженні формування відповідального ставлення до авіаційної професії, позитивної мотивації до навчання, творчого ставлення до виконання службових обов'язків, сумлінності і активності у вирішенні практичних завдань – як проявів громадянської відповідальності.

Триває формування наукового світогляду курсантів на основі розвитку історичних і філософських знань, отримання соціально-політологічних, правових, економічних знань, розвиток на світоглядній основі громадянської свідомості. Формування цивільних потреб, почуттів, інтересів особистості забезпечують становлення громадянської позиції, відповідної демократичним цінностям, правам і обов'язкам особистості. Здійснюється розвиток готовності курсантів до прояву громадянської мужності у процесі реалізації службових обов'язків, особистісної та соціально ціннісної діяльності, стимулюючи прояв таких громадянських якостей особистості, як громадянська активність, відповідальність, інтернаціоналізм, патріотизм та ін. Важливе значення на цьому етапі надається розвитку навичок самовиховання, вихованню дисциплінованості, забезпеченню високої культури спілкування та взаємовідносин у авіаційному колективі, повазі до закону, статутним нормам життя в підрозділах, згуртуванню колективу, розвитку почуття власної гідності.

На третьому, визначальному етапі громадянського виховання педагогічним колективом здійснюється вдосконалення громадянських якостей, навичок громадянської поведінки курсантів. Створюються умови для цілісного формування особистості авіатора-громадянина, розвитку громадянської свідомості та самосвідомості, умов, які забезпечують формування громадянської позиції, соціально орієнтованої мотивації, гармонійності інтелектуальної, емоційної і вольової сфер розвитку особистості. Триває розвиток позитивної мотивації до роботи в цивільній авіації, творчого ставлення до виконання службових обов'язків, сумлінності і активності у вирішенні практичних завдань на основі високого рівня сформованості громадянськості. Розвиток позитивного ставлення до громадянських цінностей, усвідомлення їх особистої і соціальної значущості, прояв поваги до своєї країни і народу. Виховується нетерпимість до протизаконної поведінки, усвідомленого вибору моральної поведінки в складних соціально-економічних умовах, емоційна готовність переносити службові обмеження. Формується готовність до участі в управлінні державою, готовність до відстоювання своїх громадянських прав і свобод. Наставники вчать на основі самовиховання підвищувати вимогливість до себе і товаришів по роботі, розвивати здатність підпорядковувати особисті інтереси колективним.

Отже, процес формування громадянськості курсантів будується на: засвоєнні курсантами необхідного обсягу історичних, соціально-політичних, психолого-педагогічних та інших знань; поглибленні і розвитку отриманих знань за допомогою осмислення, обговорення, аналізу, порівняння, оцінки, узагальнення і т.інш. в ході самостійної роботи і на заняттях; застосуванні отриманих знань, розвитку навичок громадянської поведінки в процесі реалізації цивільних прав і обов'язків, виконанні професійних обов'язків, практичних завдань; контролі отриманих знань, рівня розвитку громадянських якостей і навичок громадянської поведінки за допомогою самооцінки курсантами та експертної оцінки викладачів. Перспективним напрямком подальших досліджень є розробка алгоритму застосування методик формування патріотизму у курсантів, а також пояснення особливостей їх імплементації у навчально-виховний процес КЛА НАУ.